

درس: ۶ نام طراح: مهري عربي يزدي	بسمه تعالی معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظري دبيرخانه راهبري كشوري درس تاريخ توليد شده در استان خراسان رضوي	محتوای نوشتاری کتاب تاریخ ۲) از بعثت پیامبر اسلام تا پایان صفویه (سال تحصیلی ۱۳۹۹ – ۱۴۰۰
--	---	--

عنوان: امویان بر مسند قدرت

اهداف یادگیری:

پس از آنکه در سال ۴۱ ق ، بر اثر دسیسه معاویه و همراهی نکردن مردم و خواص جامعه یا امام حسین (ع) ، صلح معاویه بر امام تحمیل شد و ایشان با شروطی آن را پذیرفت . بدین ترتیب معاویه بر مسند حکومت نشست و سلسله سلطنت اموی آغاز شد . امویان تا سال ۱۳۲ ق بر سرتاسر قلمرو جهان اسلام حکومت کردند و سپس شاخه ای از آنان تا چندین قرن بعد در اسپانیا ی اسلامی (اندلس) زمام امور را در اختیار داشت .

امویان پیش از خلافت :

امویان (بنی امیه) ، از خاندان قدرتمند قبیلهٔ قریش در عصر جاهلیت به شمار می رفتند . این خاندان از طریق تجارت و ادارهٔ برخی از مناصب کعبه ، ثروت فراوانی اندوخته بود .

بعد از بعثت پیامبر ، بنی امیه با سرسختی تمام ، در برابر دعوت به اسلام ، ایستادگی کردند و رئیس آنان که ابوسفیان بود رهبری سیاسی – نظامی قریش علیه مسلمانان را به دست گرفت . خاندان بنی امیه پس از فتح مکه ، مسلمان شدند .

امویان در دوران خلافت ابوبکر بن ابی قحانه و عمر بن خطاب در فتوحات مشارکت فعال داشتند.

دو پسر ابوسفیان :

این دو ، فرماندهی بخشی از سپاه اعراب مسلمان را در جریان فتح منطقهٔ شام به عهده گرفتند و یکی پس از دیگری ، از سوی عمر به حکومت این منطقهٔ مهم منصوب شدند .

در دوران خلافت عثمان که خود از خاندان بنی امیه بود ، نفوذ و قدرت امویان بسیار افزایش یافت و حکومت شهر های مهم و فرماندهی سپاه در فتوحات به عهده آنان بود . پس از عثمان ، بیشتر سران بنی امیه از بیعت با امام علی (ع) خودداری کردند و با آن حضرت به مخالفت پرداختند . امویان که نقش مهمی در ایجاد جنگ جمل داشتند ، پس از شکست در این جنگ ، به معاویه در شام پیوستند و با تمام قوا از او در جنگ صفین پشتیبانی کردند .

حکومت معاویه بر شام :

معاویه در زمان عمر به حکومت شام منصوب شد و با وجود اعتراض و مخالفت برخی از مسلمانان ، تا زمان خلافت علی (ع) در این مقام باقی ماند.

حکومت طولانی او بر منطقه شام ، این منطقه را به پایگاهی مناسب و مطمئن برای قدرت طلبی و ثروت اندوزی بنی امیه تبدیل کرد.

معاویه در طی این مدت با فریبکاری و تبلیغات فراوان ، پشتیبانی کامل مردم شام را نسبت به خود و خاندانش جلب کرد.

شامی ها در جریان شورش معاویه بر امام علی (ع) و امام حسن (ع) از امویان طرفداری کردند.

معاویه برای رسیدن به اهداف قدرت طلبانه ای که در سر داشت ، خود را خون خواه عثمان ، خلیفه سوم ، معرفی کرد . (در حالی که از کمک به عثمان در مقابل معترضان خودداری کرده بود)

با وعده حکومت شهر ها و مناطق مختلف و بذل و بخشش فراوان از بیت المال ، عده ای از سیاست مداران زیرک اما دنیا طلب مانند عمروعاص و مغیره بن شعبه را به خدمت گرفت . با خدعه عمروعاص بود که معاویه از شکست حتمی در جنگ صفین نجات پیدا کرد .

تأسیس خلافت امویان

پس از شهادت حضرت علی (ع) {۲۱رمضان سال ۴۰ ق} ، معاویه در شام خود را خلیفه خواند و از مردم آنجا بیعت گرفت. امام حسن (ع) نخست با ارسال نامه هایی به معاویه ، او را از طغیانگری و تلاش برای جنگ و خونریزی بر حذر داشت ؛ اما معاویه بدون توجه به نصایح آن حضرت، به عراق لشکر کشی کرد. امام حسن (ع) به منظور مقابله با او ، همراه با سپاهی که فرماندهی آن را قیس بن سعد بن عبادہ انصاری به عهده داشت، از کوفه خارج شد .

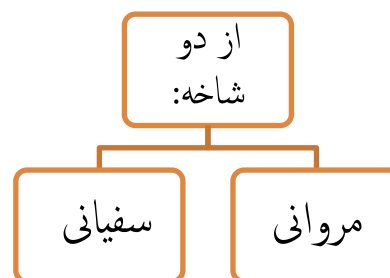
دسیسه های معاویه برای خریدن یا جدا کردن فرماندهان و بزرگان کوفه از آن حضرت ، موجب به وجود آمدن آشفتگی در سپاه ایشان شد و حتی امام حسن (ع) مورد سوء قصد یکی از سپاهیان خود قرار گرفت.

درچنین وضعیتی که اعتماد اما حسن (ع) نسبت به کوفیان سلب شده بود ، آن حضرت به علت خیانت سردارانش و برای جلوگیری از ریختن خون مسلمانان ، پیشنهاد صلح را با شرایطی پذیرفتند و خلافت را به معاویه واگذار کردند .

شروط صلح نامه امام حسن (ع) با معاویه

{رفتار معاویه بر اساس کتاب و سنت و سلوک خلفای سلف (پیشین) باشد ؛ معاویه برای پس از خود جانشینی تعیین نکند و این امر را به شورا واگذارد ؛ جان و مال و فرزندان مردم در امان بماند ؛ معاویه در نهان و آشکار به بدخواهی علی و حسن و آزدن یاران ایشان نپردازد { (بلاذری ، انساب الاشراف، ج ۳ ، صفحه ۴۲) .

با به خلافت رسیدن معاویه ، دوران خلفای نخستین به پایان رسید و خلافت اموی آغاز شد . در دوران خلافت امویان ، ۱۳ نفر از اعضای خاندان بنی امیه از دو شاخه :

یکی پس از دیگری بر مسند قدرت نشستند .

فتوحات بنی امیه :

در عصر اموی ، سپاهیان مسلمان ، مناطق وسیعی را در:

قلمرو خلافت گشودند

یکی از مهم ترین فتوحات مسلمانان در آن زمان ، فتح اسپانیا(اندلس) به دست سردارانی چون طارق بن زیاد و موسی بن نصیر بود.

سپاهیان اسلام ، مناطقی از جنوب فرانسه را تصرف کردند ، اما سرانجام در نبردی بزرگ از مسیحیان شکست خوردند و به اسپانیا عقب نشستند.

-در زمان امویان ، درگیری و جنگ های زیادی میان مسلمانان و سپاه امپراتوری روم شرقی اتفاق افتاد . حتی سپاهیان مسلمان چندین بار شهر قسطنطنیه ، پایتخت امپراتوری روم را از زمین و دریا محاصره کردند ، اما موفق به فتح آن شهر نشدند .

یکی از اقدام های برجسته امویان :

توسعه نیروی دریایی
گسترش فتوحات در دریا

معاویه این اقدام را به منظور فتح جزایر دریای مدیترانه و پایان دادن به حاکمیت مطلق رومیان بر آن دریا انجام داد . مسلمانان از آن زمان به بعد به اهمیت ابعاد نظامی ، ارتباطی و تجاری دریا و دریانوردی ، توجه بیشتری نشان دادند .

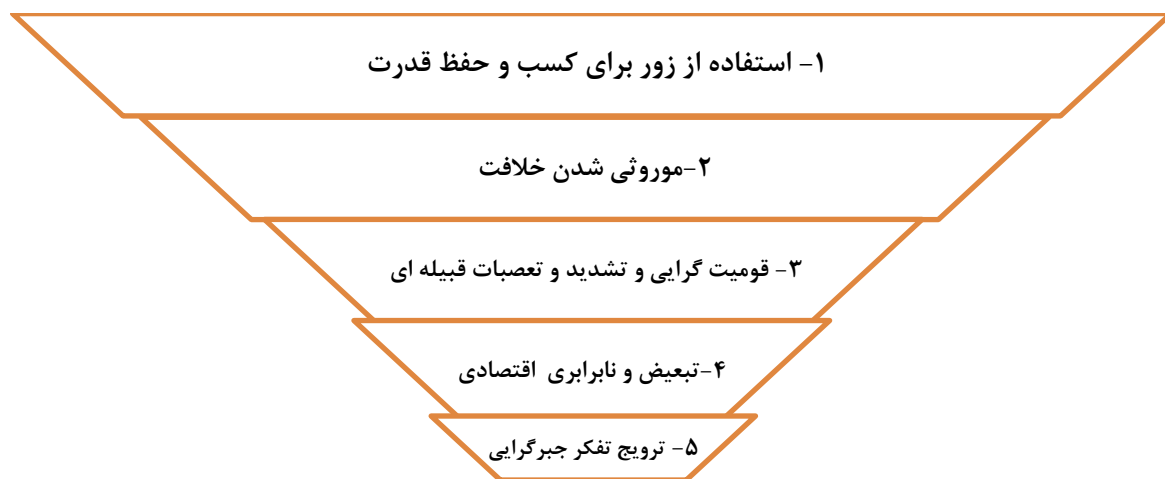
سیاست و حکومت

مهم ترین تحولی که با خلافت خاندان اموی پدید آمد :

- فاصله گرفتن حکومت از اصول و ارزش های انسانی و اخلاقی مورد تاکید قرآن و پیامبر اسلام و تبدیل خلافت دینی به سلطنت بود .

- نشانه ها و آثار این تحول به شکل های مختلف در ابعاد سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی در دوران خلافت اموی ظاهر شد .

سیاست و حکومت معاویه

۱- استفاده از زور برای کسب و حفظ قدرت

{معاویه} نخستین خلیفه ای بود که بر خلاف خلفای پیش از خود ، با زور و غلبه نظامی ، زمام امور را به دست گرفت . در زمان امویان ، اخذ بیعت با **تهدید و اجبار** همراه بود یعنی = ابتدا بزرگان خاندان اموی و سپس فرماندهان نظامی و امیران ولایات بیعت می کردند . پس از آن ، امیر و والی هر منطقه از افراد صاحب نفوذ و مردم تحت حکومت خود بیعت می گرفت و جان و مال مخالفان را تهدید می کرد .

مثال :

معاویه و حاکم منصوب او در مکه و مدینه ، به اقدام های مختلفی از قبیل تطمیع و تهدید متوسل شدند تا بزرگان این دو شهر را به بیعت با یزید وادار کنند ، که به جز امام حسین (ع) و عبدالله بن زبیر ؛ دیگران را ناگزیر به بیعت کردند .

حکومت بنی امیه همواره در برابر معترضان و مخالفان خود سیاست سرکوب و خشونت را اجرا می کرد . حتی معاویه که خود را سیاستمداری **اهل مدارا و مسالمت جوی** می دانست و نشان می داد ، انتقاد و اعتراض برخی از شیعیان مانند **حجر بن عدی و عمرو بن حمق** را تحمل نکرد و دستور داد آنان را به قتل برسانند .

بیشتر صاحب منصبان سیاسی و نظامی حکومت اموی ، به ویژه حاکمان شهر ها و مناطق مختلف قلمرو خلافت ، افرادی خشن و خون ریز بودند .

مشهور ترین این افراد : حجاج بن یوسف

۲- موروثی شدن خلافت

نخستین گام معاویه برای موروثی کردن خلافت ← تعیین ولیعهد برای خود

- بعضی از خلفای اموی ، هم زمان برای دو پسر خود ، به عنوان ولیعهد بیعت می گرفتند.

دو دستگی و زمینه ساز اختلاف و رقابتی شد که خلافت امویان را از درون تضعیف کرد.

این اقدام

۳- قومیت گرایی و تشدید تعصبات قبیله ای

روش اسلام در این باره = هر نوع تبعیض نژادی را ناروا می داند.

امویان بر خلاف روش اسلام بودند = به پیوند های قبیله ای و قومی اهمیت زیادی می دادند.

به همین دلیل در مرتبه اول ، خاندان و قبیله خود یعنی بنی امیه و قریش را بر اقوام غیر عرب برتری بخشیدند . در زمان

حکومت آنان مسلمانان غیر عرب ← موالی نامیده می شدند . آنها موقعیت اجتماعی پایین تری نسبت به اعراب

مسلمان داشتند و از برخی حقوق سیاسی ، اجتماعی و اقتصادی محروم بودند ؛ اجازه نداشتند که منصب های سیاسی و

نظامی و قضایی مانند حکومت شهر ها و ولایات ، فرماندهی سپاه و قضاوت را بر عهده بگیرند .

عرب گرایی امویان و تحقیر و تبعیض هایی که نسبت به مسلمانان غیر عرب ، به خصوص ایرانیان روا می داشتند یکی از عواملی بود که زمینه گرایش آنان را به مخالفان خلافت بنی امیه به خصوص اهل بیت پیامبر فراهم آورد ، به همین دلیل موالی حضوری چشمگیر در قیام ها و شورش های ضد اموی مانند قیام مختار ، قیام زید فرزند امام سجاد (ع) و شورش عبد الرحمان بن اشعث داشتند .

۴- تبعیض و نابرابری اقتصادی

خلفای اموی ← بیت المال مسلمانان را همچون خزانه شخصی خود می دانستند و در توزیع در آمد های عمومی ،

بیشتر منافع شخصی ، خاندانی ، قبیله ای و قومی خود را در نظر داشتند .

-در زمان برخی از خلفای اموی ، برخلاف تاکید صریح اسلام ، از نو مسلمانان در خراسان و مناطق دیگر جزیه گرفتند.

۵- ترویج تفکر جبر گرایی

معاویه و طرفداران او برای اینکه مردم حکومت شان را بپذیرند و در برابر آنان مقاومت نکنند به ترویج تفکر جبرگرایی پرداختند.

جبرگرایی = بر اساس این فکر ، تمامی آنچه برای انسان و جامعه رخ می دهد ، خواست و تقدیر الهی است و هیچ گریزی از آن نیست .

امویان می خواستند طوری وانمود کنند که فرمانروایی آنان و اقداماتی که انجام می دهند تقدیر خداوند است و نباید در مقابل این تقدیر ایستاد .

خلیفه ای متفاوت در حکومت اموی

عمر بن عبدالعزیز (هشتمین) خلیفه سلسه اموی است .

او شیوه ای متفاوت در حکومت اتخاذ کرد و تصمیم گرفت به کتاب خدا و سنت پیامبر عمل کند .

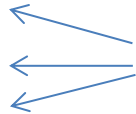
اصلاحات عمر بن عبدالعزیز:

۱- فتوحات متوقف شود ۲- از نو مسلمانان جزیه گرفته نشود . ۳- او دشنام گویی و اهانت به علی (ع) را که معاویه رسم کرده بود منع کرد ۴- فدک را به اهل بیت باز گرداند .

➤ اما این اقدام ها موجب نشد که تغییر مهم و پایداری در سیاست امویان روی دهد. زیرا در دوران خلافت عمر بن عبد العزیز کوتاه بود و خلفای بعدی سیاست او را کنار گذاشتند .

قیام ها و جنبش های دوره اموی

در سرتاسر دوران خلافت بنی امیه ، مناطق مختلف جهان اسلام به ویژه عراق ، حجاز(مکه و مدینه) و ایران صحنه مبارزه و جنبش های اعتراضی مخالفان حکومت اموی بود .

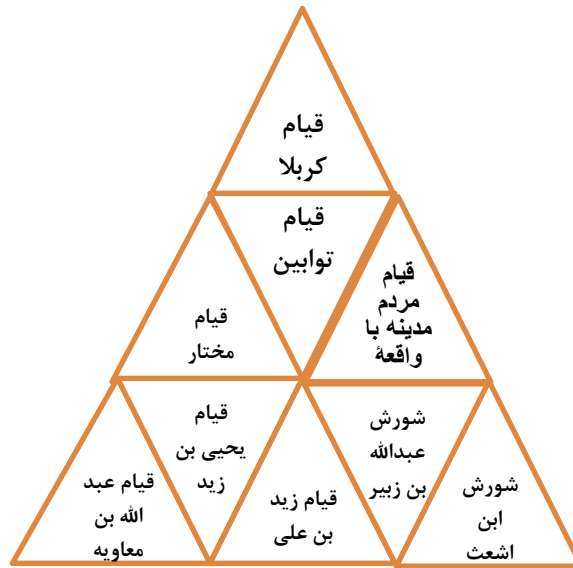
مهم ترین گروه مخالفان حکومت اموی شیعیان ، پیروان علی (ع) { معروف به علویان } ، موالی

قیام امام حسین (ع)

به گفته بسیاری از محققان و مورخان نهضت عاشورا فاجعه ای بزرگ و رویدادی سر نوشت ساز نه تنها در تاریخ

اسلام بلکه کل تاریخ بشر است . این واقعه حماسی ، تاثیر فکری ، فرهنگی ، سیاسی و اجتماعی و بسزایی بر مسلمانان مخصوصا شیعیان و حتی ملت های غیر مسلمان نهاده است .

قیام های ضد اموی

امامان شیعه در دوره بنی امیه

با شهادت امام حسین (ع) ، امامت به تنها پسر باقی مانده آن حضرت ، یعنی اما سجاد (ع) انتقال یافت دوره امامت آن حضرت یکی از سخت ترین دوران برای اهل بیت و شیعیان بود .

چهارمین امام شیعه ، ضمن نگه داشتن نام امام حسین (ع) به بیان اهداف قیام کربلا پرداخت . ایشان همچنین با جلوگیری از ورود پیروان مکتب اهل بیت به درگیری های بی حاصل و کم فایده، به صورت مدبرانه ای مانع نابودی شیعیان شد. عبادات فراوان و دعا ها و مناجات دلنشین آن حضرت و رساله حقوق ایشان مشهور است .

صحیفه سجادیه ، کتابی شامل ۵۴ مناجات و دعا از امام سجاد (ع) است و نزد شیعیان جایگاه مهمی دارد.

ایشان نقش بسیار زیادی هم در زمینه تعالیم اسلام در مدینه داشت.

پس از امام سجاد (ع) امامان شیعه بیشترین تلاش خود را برای **ترویج اسلام ، مبارزه با جریان فکری منحرف و تربیت شاگردان توانمند** متمرکز کردند و منظومه ای از معارف اسلامی با عنوان **{ مکتب اهل بیت }** را به وجود آوردند .

امام محمد باقر (ع) و امام جعفر صادق (ع) توانستند نهضت علمی وسیعی را سامان دهند. شاگردان زیادی را در معارف دینی مانند فقه ، حدیث و تفسیر تربیت ، و حقیق مذهب تشیع را روشن کردند .

قیام عباسیان و سقوط امویان

عباسیان یا بنی عباس ← خاندانی منسوب به عباس بن عبدالمطلب ، عموی پیامبر هستند .

با اوج گیری مخالفت و مبارزه با حکومت اموی در اوایل قرن دوم هجری خاندان عباسی شبکه‌ی منظمی از داعیان (مبلغان) را به وجود آورد که به صورت سری فعالیت می‌کنند ← این داعیان کانون فعالیت های خود را مناطق دور از مرکز خلافت؛ به خصوص **خراسان**، که گرفتار درگیری قبیله های **مهاجر عرب** بود، قرار داده بودند.

تبلیغات داعیان عباسی بسیار زیرکانه و حساب شده بود. آنان نخست معایب حکومت بنی امیه و ظلم و ستم امویان را به اهل بیت پیامبر را بیان می کردند و سپس بدون اسم بردن از فرد خاصی، مردم را به حکومت { آل محمد } فرا می خواندند.

دلیل دعوت به آل محمد:

هویت و رهبر واقعی جنبش شناسایی نشود و از تعقیب و مجازات در امان بماند

شیعیان و طرفداران اهل بیت جذب جنبش شوند

نکته: پس از **مرگ هشام بن عبد الملک** و تشدید **اختلاف و نزاع** در خاندان بنی امیه فعالیت شبکه‌ی تبلیغاتی عباسیان به طرز چشمگیری افزایش یافت.

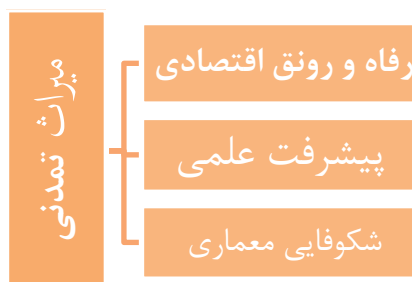
دعوت عباسی به دنبال پیوستن **ابومسلم خراسانی** به جنبش و استقرار او در خراسان، وارد مرحله‌ی سرنوشت سازی شد. ابومسلم سر انجام به فرمان رهبر جنبشی عباسی، هواداران نهضت را فراخواند و **سپاهی** تشکیل داد. افراد این سپاه = شامل **مسلمانان ایرانی و عرب ساکن خراسان** بودند. افراد این سپاه **پرچم های سیاه** را که نشان عباسیان بود بر افراشتند و به **{سپاه جامگان}** مشهور شدند. ابو مسلم با شکست فرمانروایان اموی و فتح شهر های مختلف خراسان و دیگر نواحی، وارد کوفه شد و ابوالعباس سفاح از خاندان عباسی را به خلافت نشانید. وی پس از در هم کوبید بقایای طرفدار بنی امیه، مروان بن محمد، آخرین خلیفه‌ی اموی، را به همراه بسیاری از خاندان دیگر او از میان برداشت.

امویان آندلس

پس از سقوط خلافت اموی یک از نوادگان هشام بن عبد الملک به نام **عبد الرحمان بن معاویه** به شمال آفریقا فرار کرد. او سر انجام موفق شد شهر **قرطبه** در آندلس را تصرف و **حکومت امویان** را در آنجا پایه ریزی کند.

خاندان اموی با سرکوب شورش های داخلی و دفع حملات مسیحیان تا سال ۴۲۲ ق ، به صورت مستقل از خلافت عباسیان ، بر سرزمین آندلس حکومت کردند . پس از آن خاندان های مسلمان دیگری بر سرکار آمدند که اتحاد و انسجام مناسبی نداشتند به همین دلیل اندلس از نظر قدرت سیاسی و نظامی دچار ضعف و انحطاط شد . مسیحیان از این وضعیت استفاده کردند و به تدریج به فرمانروایی مسلمانان بر آن سرزمین پایان دادند .

میراث تمدنی مسلمانان در آندلس

رفاه و رونق اقتصادی

اسپانیا مسلمان سرزمین ثروتمندی بود که شهر های بزرگ و آباد و پرجمعیت داشت . پیرامون این شهر ها را ناحیه روستایی در بر می گرفت که ساکنان آن در رفاه و خوشبختی به سر می بردند. شهر های اندلس مراکز مهم اقتصادی هم بودند و بازار ها و کارگاه های صنعتی متعددی را در خود جای داده بودند. بازرگانی داخلی و خارجی در مسیر های زمینی و دریایی رونق چشمگیری داشت و بازرگانان اندلس ارتباط تجاری گسترده ای را با سرزمین های **حوزه دریای مدیترانه** و دیگر مناطق دور و نزدیک برقرار کرده بودند .

پیشرفت علمی

برجسته ترین میراث اسلامی اندلس در عرصه **علم و اندیشه** تجلی یافت و مسلمانان اندلسی نقش موثر و پویایی را در پیشرفت رشته های گوناگون علم و معارف از قبیل تفسیر ، حدیث ، فقه ، کلام ، ادبیات ، پزشکی ، دارو سازی ، گیاه شناسی ، ریاضیات ، نجوم و مهم تر از همه **فلسفه** ایفا کردند .

به جرعت می توان گفت که بخش زیادی از پیشرفت های علمی اروپاییان در قرن های بعد نتیجه آشنایی آنان با دستاورد های علمی دانشمندان و عالمان مسلمان اندلسی بود .

شکوفایی معماری

اندلس اسلامی در عرصه معماری نیز بسیار شکوفا بود .

-مسجد جامع قرطبه و کاخ الحمراء غرناطه ، دو شاهکار معماری جهان اسلام به شمار می روند .

منابع و ماخذ

دائرة المعارف بزرگ اسلامی / ج ۱۰، زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی تاریخ اسلام، پژوهش دانشگاه کمبریج، زیر نظر بی. ام. هولت و آن. ک. لمبوتون.

ترجمه احمد، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۷ شهیدی، سید جعفر، تاریخ تحلیلی اسلام تا پایان امویان، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۹۴.

طبری، محمد بن جریر، تاریخ طبری، ترجمه ابوالقاسم یابنده، تهران، اساطیر، ۱۳۵۷.

پاسخ فعالیت ها

(گفت و گو مباحث علمی) صفحه ۵۴

مردم کوفه مسلمانانی ثابت قدم و راسخ نبودند و در مواقع حساس در پشتیبانی از حضرت علی (ع) خودداری می کردند. اما مردم شام چون از ابتدا دست پرورده امویان بودند و نوع اسلام آنها اموی بود در پشتیبانی از معاویه عزم و اراده بیشتری نشان می دادند.

فعالیت ۱

از سمت غرب به شمال و شمال غرب آفریقا، اندلس (اسپانیا)، قبرس و تا نزدیکی قسطنطنیه از طرف شرق هم در ماوراء النهر پیشروی کردند، فتح سمرقند، سیستان و بلوچستان و قسمتی از سرزمین افغانستان و سند (پاکستان امروزی)

فعالیت ۲

۱- شواهد ... : کنار گذاشتن شیوه بیعت با مسلمانان برای خلافت، استفاده از زور و تهدید در رسیدن به حکومت جامعه

اسلامی، اهمیت ندادن به قضاوت ها و نظرات مردم و مخالفان در امر خلافت (غضب خلافت)

۲- نکته ... : حکومت اموی که با اتکا بر زور و غلبه بر مردم به دست آمد و نوعی بیعت در جامعه اسلامی به حساب می آمد.

۳- شواهد دیگر ... : تاکید راویان بر کلمه پادشاهی برای امویان و شخص معاویه به عنوان اولین حاکم اموی- نارضایتی مردم

از این نوع حکومت - نگاه به مردم از منظر یک رئیس و حاکم خود خواه و نه یک فرد هم تراز با سایر مسلمانان.

بحث و گفت و گو (صفحه ۵۷)

هرگاه حکومتی مورد پذیرش مردم جامعه نباشد و نتواند به نیاز های گوناگون مردم پاسخ دهد ، برای سرپوش گذاشتن بر ضعف و ناتوانی های خود در پاسخ به مردم به زور و خشونت متوسل می شود . داشتن پایگاه مردمی و مشارکت مردمی در امر حکومت از میزان خشونت و خطای حاکمان می کاهد و بار مسئولیت های جامعه را بر دوش همگان می گذارد .

فعالیت ۳ (صفحه ۵۸)

۱- ایجاد پیوند برادری بین انصار و مهاجران و نادیده گرفتن از تفاوت های قومی و قبیله ای در راستای آن

۲- ایجاد پیمان نامه عمومی مدینه و التزام تمامی مردم شهر به رعایت آن

۳- جنگ بدر و مبارزه با سران خودخواه و مشترک قریش

۴- زندگی ساده و بدون تشکیلات پیامبر حتی در اوج رهبری جامعه

۵- عدالت در تقسیم بیت المال و در نظر نگرفتن قومیت و نسب افراد

فعالیت ۴ (صفحه ۶۰)

۱- چون یزید بن معاویه پس از حکومت ، آشکارا حقانیت دین اسلام و نبوت پیامبر را نفی می کرد ، احکام دین را زیر پا می گذاشت و آن را نتیجه برتری جویی طایفه بنی هاشم در مقابل بنی امیه می دانست این رفتار او برای مردم آن دوره سرمشقی می شد تا به مکتب اسلام پایبند نمانند . در چنین شرایطی قیام امام حسین اهداف اسلام زدایی حکومت یزید را ناکام گذارد

۲- زیرا معاویه در ابتدا خود را متعهد به پیمان صلحی می دانست که با امام حسین بسته بود و دیگر آن که او در طول مدت زمان داوری خود بسیاری از مخالفان حکومت خود را به صورت های مختلف مثل : تهدید تطمیع یا قتل از مخالفت برداشته و یا از میان برداشته بود به این ترتیب بسیاری از یاران امامان از آنها جدا شده بودند.

صفحه ۱۴

۳- پس از قیام امام حسین علیه السلام امامان شیعه با درک این موضوع که در صورت ادامه قیام های مسلحانه همان یاران اندک خود را هم از دست می دهند شیوه مبارزه خود را تغییر دادند. از سوی دیگر امامان شیعه دریافتند که جامعه اسلام دچار ضعف بنیه فکری، اعتقادی و معنوی شده پس باید به صورت جریان تدریجی و دراز مدت زمینه های تحول بنیادین

را در اندیشه های جامعه فراهم ساخت و به آموزش مردم پرداخت، از این رو دست از قیام برداشتند و نوع مبارزه خود را تغییر دادند .

انسباط و تحلیلی تاریخی (صفحه ۶۲)

الف) رهبری قیام های ... : شیعیان ، علویان، و نوادگان و امامان در ادامه جریان غضب خلافت توسط امویان و موروثی کردن خلافت و ستم و خشونت آنها نسبت به شیعیان ، دست به قیام می زدند.

مردم کوفه و موالی ، به خون خواهی از امام حسین (ع) ، قیام توابین و مختار را به راه انداختند . عبدالله بن زبیر به خاطر اختلاف و عدم بیعت با یزید و یا ابن اشعث به دلیل انگیزه شخصی قیام کردند .

ب) قیام های ... : عراق - ایران - حجاز (مکه و مدینه)

پ) ایرانیان در قیام های ... : ایرانیان در قیام های گروه های مختلف ضد اموی شرکت کردند مانند قیام مختار

پرسش هایی برای درک بهتر مطالب درس

- ۱- پس از شهادت امام علی چه کسانی با امام حسن و چه کسانی با معاویه بیعت کردند ؟ معاویه چه اقدامی انجام داد ؟
- ۲- برخورد امویان در برابر دعوت به اسلام چگونه بود ؟
- ۳- نتیجه جنگ رومیان و مسلمانان در زمان خلافت امویان چه بود؟ نشانه ها و آثار تحول در دوره خلافت اموی را بیان کنید .
- ۴- معاویه با تعیین چه کسانی نخستین گام را در جهت موروثی کردن خلافت برداشت ؟
- ۵- چه عواملی موجب ایجاد دو دستگی و زمینه ساز اختلاف و رقابتی درون خلافت امویان شد ؟
- ۶- موالی چه کسانی بودند ؟
- ۷- عرب گرایی امویان چه نتیجه ای داشت ؟
- ۸- منابع در آمد امویان را نام ببرید .
- ۹- تفکر جبر گرایی امویان به چه معناست ؟
- ۱۰- اقدامات عمر بن عبد العزیز را بنویسید .
- ۱۱- مهم ترین نتیجه نهضت امام حسین چه بود ؟
- ۱۲- عباسیان چه کسانی بودند ؟

۱۳- فعالیت های امام سجاد را بنویسید .

۱۴- روش فعالیت داعیان عباسی چگونه بود ؟

۱۵- اقدامات ابو مسلم خراسانی را بنویسید .

۱۶- از چه زمانی فعالیت شبکه تبلیغاتی عباسیان به طرز چشم گیری افزایش یافت ؟

۱۷- سیاه جامگان چه کسانی بودند و رهبر آن چه کسی بود ؟

۱۸- روش خلفای اموی در توزیع درآمد ها چگونه بود ؟

۱۹- مخالفان امویان بیشتر در چه مناطقی بوده اند و از چه گروه هایی تشکیل شده بودند ؟

۲۰- به گواه بسیاری از مورخان و محققان ، کدام نهضت رویدادی عظیم و سرنوشت ساز در تاریخ اسلام بلکه در تاریخ بشر

است؟

پاسخ سوالات :

۱- پس از شهادت حضرت علی (ع) گروهی از مردمان کوفه با امام حسین (ع) به عنوان خلیفه بیعت کردند معاویه نیز در شام خود را خلیفه و امیر المومنین خواند و از مردم آنجا بیعت گرفت .

۲- پس از بعثت پیامبر بنی امیه با سر سختی تمام در برابر دعوت به اسلام ایستادگی کردند و سران آنان یعنی ابوجهل و ابوسفیان رهبر نظامی سیاسی قریش را علیه مسلمانان به دست گرفتند خاندان بنی امیه پس از فتح مکه به ظاهر مسلمان شده اند .

۳- در زمان امویان درگیری و جنگ های زیادی میان مسلمانان و سپاه امپراتوری روم شرقی اتفاق افتاد حتی سپاهیان مسلمان چندین بار شهر قسطنطنیه را از زمین و دریا محاصره کردن اما موفق به فتح آن نشدند .

۴- پسر خود یزید به ولیعهدی

۵- برخی از خلفای اموی همزمان با دو پسر خود به عنوان ولیعهد بیعت می گرفتند این اقدام موجب ایجاد دو دستگی و زمینه ساز اختلاف و رقابتی شد که از درون خلافت امویان را تضعیف کرد .

۶- در زمان حکومت آنان مسلمانان غیر عرب موالی نامیده می شدند.

- ۷- عرب‌گرایی امویان و تحقیر و تبعیض‌هایی که نسبت به مسلمانان غیر عرب به خصوص ایرانیان روا داشتند زمینه‌گرایش آنان را به مخالفان خلافت بنی‌امیه به خصوص اهل بیت پیامبر را فراهم آورد از این رو موالی حضور چشم‌گیری در قیام‌ها و شورش‌های ضد اموی مانند قیام مختار، قیام زید فرزند امام سجاد (ع) و شورش عبدالرحمان بن اشعث داشته‌اند.
- ۸- جزیه خراج و منافع حاصل از فتح سرزمین‌های جدید.
- ۹- بر اساس این فکر تمامی آنچه برای انسان‌ها و جوامع رخ می‌دهد خواست و تقدیر الهی است.
- ۱۰- تصمیم گرفت به کتاب خدا و سنت پیامبر عمل نماید.
- ۱۱- تاثیر فکری فرهنگی سیاسی و اجتماعی به سزای بر جوامع مسلمانان مخصوصاً شیعیان و حتی ملت‌های غیر مسلمان نهاده است.
- ۱۲- عباسیان یا بنی‌عباس منصوب به عباس ابن‌عبدالمطلب عموی پیامبر هستند.
- ۱۳- چهارمین امام شیعه ضمن نگه داشتن نام امام حسین (ع) به بیان هدف‌های قیام کربلا پرداخت.
- ۱۴- نخستین معایت حکومتی بنی‌امیه و ظلم و ستمی را که امویان نسبت به اهل بیت پیامبر مرتکب شده بودند بیان می‌کردند و سپس بدون اسم بردن از فرد خاصی مردم را به حکومت آل محمد فرا می‌خواندند.
- ۱۵- ابومسلم با شکست عاملان اموی و فتح شهرهای مختلف خراسان برخی نواحی دیگر وارد کوفه شد.
- ۱۶- پس از مرگ هشام بن عبدالمملک و تشدید به اختلاف و نزاع در خاندان بنی‌امیه
- ۱۷- ابومسلم سرانجام به فرمان رهبر جنبش عباسی هواداران نهضت را فراخواند و سپاهی تشکیل داد. پرچم‌های سیاه که نشان عباسیان بود برافراشتند و به سیاه‌جامگان معروف شدند.
- ۱۸- خلفای اموی بیت‌المال مسلمانان را همچون خزانه شخصی خود می‌دانستند و در توزیع درآمد‌های عمومی بیشتر منافع شخصی خاندانی قبیله‌ای و قومی خود را در نظر داشتند.
- ۱۹- در سراسر دوران خلافت بنی‌امیه مناطق مختلف جهان اسلام به ویژه عراق، حجاز و ایران صحنه مبارزه و جنبش‌های اعتراضی مخالفان حکومتی بنی‌امیه بود.
- شیعیان و پیروان علی (ع) به همراه موالی و خوارج سه گروه بزرگ مخالفان امویان را تشکیل می‌دادند.
- ۲۰- نهضت عاشورا و شهادت امام حسین (ع) و ۷۲ تن از یاران با وفایش در صحنه کربلا

—سوال‌های امتحانی پرتکرار:

- ۱- وضعیت امویان در دوران جاهلیت را شرح دهید .
- ۲- نقش امویان در دوران خلافت ابوبکر و عمر را توضیح دهید .
- ۳- بنیان‌گذار خلافت اموی کیست ؟ امویان چند خلیفه بودند و به چند شاخه تقسیم شده بود ؟
- ۴- هدف امویان از تاسیس نیروی دریایی چه بود ؟
- ۵- نشانه و آثار تحول در دوره خلافت اموی را بیان کنید .
- ۶- سه نمونه از شیوه حکومت عمر بن العزیز اموی را نام ببرید .
- ۷- شیعیان پیروان علی به چه نامی معروف بودند ؟
- ۸- در دوران حکومت مسلمانان در اندلس با چه چیزی همراه بود ؟
- ۹- چگونگی پیروزی عباسیان بر امویان را توضیح دهید .
- ۱۰- دو شاهکار معماری جهان اسلام را در دوران اندلس نام ببرید .